

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ КРЕДИТНИМИ СПІЛКАМИ В УКРАЇНІ

FEATURES OF ADMINISTRATIVE OFFENSES IN THE FIELD OF FINANCIAL SERVICES BY CREDIT UNIONS IN UKRAINE

Буга Г.С., к.ю.н., доцент
кафедри юридичних дисциплін факультету № 2
Донецького юридичного інституту МВС України

Автором з'ясовано, що адміністративна відповідальність за порушення надання фінансових послуг у діяльності кредитних спілок передбачена ст. 166-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Порушення порядку зайняття діяльністю з надання фінансових послуг» та ст. 188-29 «Невиконання законних вимог посадових осіб Національного банку України у сфері банківського законодавства, законодавства у сфері державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг, законодавства, яке регулює переказ коштів в Україні». Надаючи характеристику главі 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка встановлює адміністративну відповідальність за правопорушення у галузі фінансів, з'ясовано, що вона закріплює лише певні її види, а саме адміністративну відповідальність за правопорушення податкового та бюджетного законодавства, їх безсистемне упорядкування й низький ступінь уваги за порушеннями надання фінансових послуг, й кредитними спілками зокрема. Тому доведена необхідність відокремлення в окрему главу (розділ) усіх адміністративно-правових норм, які передбачають адміністративну відповідальність у галузі фінансів, з одночасним поглибленням її формуванням.

Аналіз чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) підтверджує необхідність виокремлення адміністративної відповідальності у фінансовій сфері, оскільки глава 12 «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, у галузі фінансів і підприємницької діяльності» не відповідає сучасним вимогам щодо систематизації різних видів адміністративної відповідальності в межах одного кодифікованого акта.

Назви вказаної глави засвідчує, що практики не виділяють як окремий вид адміністративну відповідальність у фінансовій сфері. Розглядаючи більш детально вищевказане питання, варто зазначити, що у главі 12 КУпАП, яка формально закріплює адміністративну відповідальність за правопорушення у фінансовій сфері, йдеться лише про певні її види, а саме адміністративну відповідальність за правопорушення податкового та бюджетного законодавства. Водночас стосовно об'єкта дослідження доходимо висновку про безсистемне формування цих об'єктів, що свідчить про неналежну увагу до визначення об'єкта адміністративно-правової охорони, а отже, визначає особливу актуальність його подальшого розроблення.

Під час аналізу статей вказаної глави виникає низка запитань, зокрема щодо абстрактного формулювання диспозиції правових норм, які передбачають адміністративну відповідальність у досліджуваній сфері.

Ключові слова: адміністративні правопорушення, фінансові послуги, небанківські фінансові установи, кредитні спілки.

The author found that the administrative liability for violation of the provision of financial services in the activities of credit unions under Art. 166-8 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses «Violation of the procedure for engaging in financial services» and Art. 188-29 «Failure to comply with the legal requirements of officials of the National Bank of Ukraine in the field of banking legislation, legislation in the field of state regulation of non-banking financial services markets, legislation governing the transfer of funds in Ukraine.» Giving a description of Chapter 12 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses, which establishes administrative liability for offenses in the field of finance, it was found that it establishes only certain types, namely administrative liability for violations of tax and budget legislation, their haphazard regulation and low level of attention. For violations of the provision of financial services, and credit unions in particular. Therefore, the need to separate in a separate chapter (section) all administrative and legal norms that provide for administrative liability in the field of finance, with its simultaneous sectoral formation.

Analysis of the current Code of Ukraine on Administrative Offenses (KUпAP) confirms the need to separate administrative liability in the financial sector, as Chapter 12 «Administrative Offenses in Trade, Catering, Services, Finance and Entrepreneurship» does not meet modern requirements for systematization of various types administrative liability within one codified act.

The title of this chapter indicates that practitioners do not single out administrative liability in the financial sphere as a separate type. Considering the above issue in more detail, it should be noted that Chapter 12 of the Code of Administrative Offenses, which formally establishes administrative liability for financial offenses, deals only with certain types, namely administrative liability for violations of tax and budget legislation. At the same time, with regard to the object of study, we come to the conclusion that these objects are systematically formed, which indicates inadequate attention to the definition of the object of administrative and legal protection, and therefore determines the special relevance of its further development.

During the analysis of the articles of this chapter, a number of questions arise, in particular regarding the abstract formulation of the disposition of legal norms that provide for administrative liability in the research area.

Key words: administrative offenses, financial services, non-bank financial institutions, credit unions.

Світова фінансово-економічна криза 2008-2009 років мала негативні наслідки для соціально-економічного розвитку України. Криза засвідчила вразливість вітчизняної фінансової системи, її залежність від зовнішнього впливу. За таких умов питання захисту національних інтересів держави у фінансовій сфері набуває особливої ваги. Стан національної безпеки у фінансовій сфері залежить від явищ і чинників як внутрішньої, так і зовнішньої фінансово-кредитної політики держави, політичної ситуації, що склалася у державі, досконалості законодавчого забезпечення функціонування фінансової системи, а також міжнародних зобов'язань держави.

Необхідність ефективного державного регулювання розвитку національної економіки та формування інститутів управління в умовах ринкового середовища зумов-

лює створення дієвої системи контролю, стратегічна мета якої – забезпечення стабільності економічного зростання країни шляхом запобігання порушенням у сфері надання фінансових послуг та неефективному використанню фінансових ресурсів.

В умовах фінансової кризи особливого значення набувають небанківські фінансові установи із соціальною складовою, які здатні захистити від знецінення заощадження населення, забезпечити доступними фінансовими послугами громадян і мале підприємство, залучаючи до 9% заощаджень населення в країні. Саме ці ознаки властиві кредитним спілкам в Україні [1, с. 158].

Водночас, на ринку фінансових послуг функціонують кредитні спілки, діяльність яких не відповідає ліцензійним вимогам. Так, якщо Національна комісія, що здій-

сноє державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) за 2013–2016 роки виключила з Державного реєстру фінансових установ 344 кредитні установи, то у 2020 – 108 кредитних спілок (+9%), з яких 25 за заявою спілки, а 83 за систематичне порушення вимог законодавства у сфері надання фінансових послуг. З метою запобігання і припинення порушень законодавства на ринку фінансових послуг та захисту прав споживачів фінансових послуг за результатами здійснення Нацкомфінпослуг інспекційних перевірок та розгляду звернень громадян протягом 2020 року до кредитних спілок застосовано 78 заходів впливу, з них: винесено 38 розпоряджень про усунення порушень у сфері надання фінансових послуг та 11 рішень про анулювання ліцензій кредитних установ; вилучено з реєстру 8 кредитних установ; накладено штрафних санкцій на 829 тис. грн. на кредитному ринку [2]. Тому з метою забезпечення розвитку цього сегменту фінансового ринку та гарантування збережень населення в країні повинна існувати дієва система запобігання порушенням порядку надання фінансових послуг у діяльності кредитних спілок в Україні.

Аналіз чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) підтверджує необхідність виокремлення адміністративної відповідальності у фінансовій сфері, оскільки глава 12 «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, у галузі фінансів і підприємницькій діяльності» не відповідає сучасним вимогам щодо систематизації різних видів адміністративної відповідальності в межах одного кодифікованого акта.

Назви вказаної глави засвідчує, що практики не виділяють як окремий вид адміністративну відповідальність у фінансовій сфері. Розглядаючи більш детально вищевказане питання, варто зазначити, що у главі 12 КУпАП, яка формально закріплює адміністративну відповідальність за правопорушення у фінансовій сфері, йдеться лише про певні її види, а саме адміністративну відповідальність за правопорушення податкового та бюджетного законодавства. Водночас стосовно об'єкта дослідження доходимо висновку про безсистемне формування цих об'єктів, що свідчить про неналежну увагу до визначення об'єкта адміністративно-правової охорони, а отже, визначає особливу актуальність його подальшого розроблення.

Під час аналізу статей вказаної глави виникає низка запитань, зокрема щодо абстрактного формулювання диспозиції правових норм, які передбачають адміністративну відповідальність у досліджуваній сфері.

Наприклад, ст. 166-8 КУпАП містить таке визначення: «здійснення банківської діяльності, банківських операцій або іншої діяльності з надання фінансових послуг без набуття статусу фінансової установи чи без спеціального дозволу (ліцензії), якщо законом передбачено набуття статусу фінансової установи чи одержання спеціального дозволу (ліцензії) для здійснення зазначених видів діяльності, або з порушенням умов ліцензування, тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [3].

Таким чином, у статті наведено посилання на інші нормативно-правові акти. Ця ситуація, на нашу думку, значно ускладнює використання адміністративної відповідальності за вчинене правопорушення.

Для вирішення цього питання необхідно принаймні чітко визначити назви нормативно-правових актів, які містять зазначені правила діяльності з надання фінансових послуг, оскільки розміщення самих правил є занадто громіздким. Інакше кажучи, необхідне чітке посилання в адміністративно-правових нормах, що встановлюють адміністративну відповідальність у фінансовій сфері.

Іншим проблемним питанням є фрагментарність закріплення правових норм у статтях чинного КУпАП. Зокрема, постає необхідність виокремлення в окрему главу (розділ)

усіх адміністративно-правових норм, які передбачають адміністративну відповідальність у фінансовій сфері, з одночасним її розподілом за підгалузями.

Отже, вихід із ситуації ми бачимо у здійсненні наукової систематизації адміністративно-правових норм, які передбачають адміністративну відповідальність за правопорушення у фінансовій сфері. Доцільним є об'єднання всіх існуючих статей в одному акті, доповнивши їх необхідними нормами, після чого закріпити в окремій главі КУпАП.

У межах розв'язання вказаної проблеми постає питання щодо існування значного масиву правових норм, які встановлюють адміністративну відповідальність за правопорушення у фінансовій сфері. Проаналізований КУпАП містить лише незначну кількість статей, що встановлюють адміністративну відповідальність у фінансовій сфері. Після більш поглибленого аналізу нормативно-правової бази виявлено, що значна кількість адміністративно-правових норм наявна в інших нормативно-правових актах, як законодавчих, так і підзаконних, зокрема відомчих (міжвідомчих).

Індивідуальні й корпоративні учасники фінансового ринку функціонують за допомогою придбання різноманітних фінансових інструментів з метою збільшення активів й одержання прибутку. Надання фінансових послуг на ринку відбувається за активної участі посередників, якими є банки та різноманітні небанківські фінансові установи [4, с. 211].

Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [5] встановлено відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з діяльністю на ринках фінансових послуг (стаття 41) у вигляді штрафу, зокрема:

- 1) провадження діяльності на ринках фінансових послуг, для якої законом встановлені вимоги щодо одержання ліцензії та/або реєстрації, без відповідної ліцензії та/або реєстрації – у розмірі від 1000 до 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 2) неподання, несвоєчасне подання або подання завідомо недостовірної інформації - у розмірі від 100 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 3) ухилення від виконання або несвоєчасне виконання розпорядження, рішення Національного банку України про усунення порушення щодо надання фінансових послуг - у розмірі від 100 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян..

Штрафи, передбачені статтею 41 цього Закону, накладаються Головою Національного банку України, іншими уповноваженими посадовими особами Національного банку України після розгляду матеріалів, що засвідчують факт правопорушення

Протоколи про вчинення правопорушення складають посадові особи Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, у разі виявлення ними відповідних правопорушень [5].

Провадження в справах про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 1 та ч. 3 ст. 41 Закону, здійснюються згідно КУпАП.

Державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг здійснюється шляхом: ведення державних реєстрів фінансових установ і ліцензування діяльності з надання фінансових послуг; нормативно-правового регулювання діяльності фінансових установ; нагляду за діяльністю фінансових установ; застосування уповноваженими державними органами заходів впливу; проведення інших заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг.

У світовій практиці не існує єдиного підходу до здійснення державного регулювання діяльності фінансових посередників. Інакше кажучи, воно проводиться з урахуванням особливостей функціонування національної

фінансової системи певної країни. Наприклад, країни з високим і середнім рівнем концентрації фінансового капіталу надають перевагу єдиному регуляторному органу. Загалом виділяють три основні моделі наглядових систем за діяльністю фінансових посередників:

- 1) секторну модель;
- 2) модель нагляду за завданнями чи «двох вершин»;
- 3) модель єдиного нагляду [6, с. 34].

Найпоширенішою та базовою моделлю регулювання діяльності фінансових посередників є секторна модель. Вона дає змогу регулювати окремі сегменти фінансового ринку (наприклад, банківський, страховий чи фондовий), з огляду на специфіку їх діяльності та функціонування економічних суб'єктів. Водночас за такої моделі не завжди легко досягти узгодженості між регуляторними органами щодо одновекторної політики у фінансовій сфері.

Перехідною моделлю щодо регулювання діяльності фінансових посередників між секторною та моделлю єдиного нагляду є модель нагляду за завданнями (модель «двох вершин»). Її сутність полягає в тому, що наглядові органи розподіляють обов'язки на пруденційний надгляд за діяльністю фінансових посередників і на регулювання бізнесу у фінансовій сфері з метою забезпечення його прозорості. Пруденційний надгляд є складовою частиною загальної системи нагляду, що проводиться органами, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, і базується на регулярному проведенні оцінки загального фінансового стану фінансової установи, результатів діяльності системи та якості управління нею, дотриманні обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами.

Іншим варіантом організації нагляду за діяльністю фінансових посередників є так звана «модель єдиного нагляду», що запроваджена в більшості європейських країн. Це зумовлено зростанням рівня глобалізації у фінансовій діяльності та переважанням тенденції до злиття (інтеграції) фінансових посередників. Модель єдиного нагляду ґрунтується на концентрації всіх наглядових функцій у єдиному наглядовому органі. Наприклад, у Чехії та Словаччині ці функції виконує центральний банк, а в Естонії, Латвії, Мальті, Угорщині – єдиний наглядовий орган, що діє відокремлено від центрального банку [7, с. 21].

Безперечно, в Україні побудовано секторну модель нагляду за діяльністю фінансових посередників, адже, відповідно до ст. 21 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», уповноваженими органами, що здійснюють державне регулювання на ринку фінансових послуг, визнано:

- 1) Національний банк України – щодо ринку банківських послуг та діяльності з переказу коштів;
- 2) Національну комісію з цінних паперів і фондового ринку (НКЦПФР) – щодо ринків цінних паперів і похідних цінних паперів (деривативів);
- 3) Антимонопольний комітет України та інші державні органи – у межах визначених законом повноважень [5, ст. 21].

Відповідно до п. 8 ст. 10 Закону України «Про кредитні спілки» [8], члени кредитної спілки несуть відповідальність за зобов'язаннями кредитної спілки лише в межах їх пайових внесків [8]. Отже, відповідальність членів кредитної спілки є обмеженою (відповідальність обмежується розміром пайового внеску) та суперечить основним положенням кооперації. Крім того, солідарна відповідальність має сприяти платіжній дисципліні щодо повернення кредитів, а також активної участі в діяльності кредитної спілки. Водночас діяльність має важливе значення, оскільки містить у собі мету, засоби, результат і безпосередньо процес діяльності, який є реальною рушійною силою суспільства [9, с. 130].

З огляду на наведене, доцільно зафіксувати в Законі «Про кредитні спілки» [8] солідарну відповідальність членів кредитної спілки за зобов'язаннями власне кредитної спілки.

Заслугує на увагу також питання відповідальності кредитних спілок за скликання, проведення загальних зборів. Так, законодавство щодо кредитних спілок не містить штрафних санкцій за правопорушення, учиненні на ринках фінансових послуг, у тому числі за ненадання чи ненадання свідомо недостовірної інформації стосовно проведення загальних зборів. Так, ст. 41 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [5] передбачає, що штрафні санкції застосовуються до суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб за правопорушення, учиненні на ринках фінансових послуг. Серед заходів впливу за ненадання, несвоєчасне надання або ненадання завідомо недостовірної інформації застосовують штрафні санкції в розмірі до 1 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але не більше одного відсотка від розміру статутного (пайового) капіталу юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності, що вчинила правопорушення. Отже, на перший погляд, кредитну спілку (як і акціонерне товариство) можливо притягнути до відповідальності за порушення порядку повідомлення членів кредитної спілки про проведення загальних зборів, наприклад, у разі несвоєчасного надання запрошення на загальні збори. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [5] передбачає заходи впливу на суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб. Кредитна спілка є юридичною особою, яка надає фінансові послуги, проте не є суб'єктом підприємницької діяльності. Тому застосування штрафних санкцій до кредитних спілок є неможливим [10, с. 134].

На нашу думку, у діях законодавця відсутня логіка, оскільки преамбула Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначає, що цей Закон встановлює загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних і наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг. Кредитні спілки (ст. 1 зазначеного Закону) належать до фінансових установ, які відповідно до законодавства надають фінансові послуги. Недосконалість правового регулювання у сфері діяльності кредитних спілок, особливо коли йдеться про державне регулювання ринків фінансових послуг, можна розглядати як причину багатьох зловживань [9, с. 131–132].

З огляду на зазначене, у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» доцільно замінити конструкцію «суб'єкт підприємницької діяльності – юридична особа» на формулювання «фінансова установа».

Кредитні спілки несуть відповідальність за широке коло діянь: від порушення норм, встановлених Нацкомфінпослуг (наприклад, ліцензійних вимог, вимог до програмного забезпечення, до кваліфікації голови правління та головного бухгалтера, до приміщення, де здійснюється діяльність), до порушень податкового законодавства, бухгалтерських стандартів та порядку подання обов'язкової звітності.

КУпАП [3] визначає такі види адміністративних проступків і, відповідно, стягнень у сфері надання фінансових послуг кредитними спілками в Україні:

1. Порушення порядку зайняття діяльністю з надання фінансових послуг (стаття 166-8 КУпАП).

Здійснення банківської діяльності, банківських операцій або іншої діяльності з надання фінансових послуг без набуття статусу фінансової установи чи без спеціального дозволу (ліцензії), якщо законом передбачено набуття статусу фінансової установи чи одержання спеціального дозволу (ліцензії) для здійснення зазначених видів діяльності, або з порушенням порядку надання фінансових

послуг юридичними особами, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги.

Дії, передбачені ч. 2 цієї статті, пов'язані з отриманням доходу у великих розмірах, передбачають накладення штрафу від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Отримання доходу у великих розмірах наявне тоді, коли його сума в тисячу й більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Об'єктом цього адміністративного проступку є суспільні відносини у сфері банківської діяльності та іншої діяльності з надання фінансових послуг. Об'єктивна сторона правопорушення виражається в здійсненні банківської діяльності, банківських операцій або іншої діяльності з надання фінансових послуг без набуття статусу фінансової установи чи без спеціального дозволу (ліцензії), якщо законом передбачено набуття статусу фінансової установи чи одержання спеціального дозволу (ліцензії) для здійснення зазначених видів діяльності, або з порушенням умов ліцензування (формальний склад).

Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини у формі умислу [11, с. 327].

2. Невиконання законних вимог посадових осіб Національного банку України у сфері банківського законодавства, законодавства у сфері державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг, законодавства, яке регулює переказ коштів в Україні (стаття 188-29).

Невиконання законних вимог посадових осіб Національного банку України щодо усунення порушень банківського законодавства або законодавства, яке регулює переказ коштів в Україні, або створення перешкод для виконання покладених на них обов'язків тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від 25 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Об'єктом цього адміністративного проступку є суспільні відносини у сфері ринків фінансових послуг. Об'єктивна сторона правопорушення виражається в невиконанні законних вимог посадових осіб Національного банку України щодо усунення порушень законодавства у сфері державного регулювання ринків фінансових послуг або створення перешкод для виконання покладених на них обов'язків (формальний склад). Суб'єкт адміністративного проступку – посадові особи. Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини у формі умислу [11, с. 359]. Суб'єктом адміністративної відповідальності

можуть бути як посадові особи кредитної спілки (фізичні особи), так і кредитна спілка як юридична особа. Зокрема, особами, яких може бути притягнуто до адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок, можуть бути:

1) фізичні осудні особи, які вчинили правопорушення у віці, з якого може наступати адміністративна відповідальність, та вступили в суспільні відносини у сфері кредитування;

2) юридичні особи, що беруть участь у суспільних відносинах, які виникають у процесі діяльності кредитних спілок;

3) посадові особи фінансових установ, які обіймають певні посади та через свої службові (посадові) обов'язки мають можливість впливати на процес надання кредитних послуг споживачам;

4) фізичні особи-підприємці, які отримали відповідний дозвіл і мають передбачене законодавством право надавати кредитні послуги споживачам;

5) фінансові групи, що беруть участь у суспільних відносинах, які виникають у процесі надання кредитних послуг споживачам.

Визначення суб'єктного переліку осіб, щодо яких може бути застосовано адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок, варто розширити, передбачивши відповідні зміни в чинних адміністративно-правових нормах, що встановлюють таку відповідальність.

Крім того, для конкретизації строків накладення адміністративного стягнення за правопорушення у сфері надання фінансових послуг кредитними спілками пропонуємо в ст. 38 КУпАП зафіксувати таке положення: «Адміністративне стягнення за вчинення правопорушення у сфері надання фінансових послуг кредитними спілками може бути накладено протягом шести місяців з дня виявлення, але не пізніше одного року з дня його вчинення».

Зазначені зміни нададуть можливість суттєво поліпшити ситуацію щодо притягнення до адміністративної відповідальності осіб за правопорушення у сфері надання фінансових послуг кредитними спілками.

У процесі наукового дослідження та систематизації норм, які встановлюють адміністративну відповідальність у фінансовій сфері, важливого значення набуває також питання розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення в цій сфері. Вирішення вказаного питання стане ще одним позитивним важелем у забезпеченні державної фінансової безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тахтай О. В. Правові засади забезпечення безпеки на ринку небанківських фінансових послуг в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3 (9). Т. 2. С. 158–161.
2. Публічний звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2013–2020 рр. URL: <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Черней В. В. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні : монографія. Київ, 2014. 456 с.
5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон від 12 лип. 2001 р. № 2664-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
6. Чеберяко О. В., Лобода А. Б. Економічна сутність та призначення фінансових посередників в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. № 1 (154). С. 33–39.
7. Науменкова С. В. Зарубіжний досвід організації систем регулювання й нагляду за діяльністю фінансових установ. *Фінанси України*. 2009. № 12. С. 20–27.
8. Про кредитні спілки : Закон від 20 груд. 2001 р. № 2908-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>.
9. Славова Н. О. Відповідальність кредитної спілки. *Відповідальність у сфері господарювання: сучасний стан і перспективи розвитку* : зб. тез конф. (Донецьк, 23 квіт. 2009 р.). Донецьк, 2009. С. 129–137.
10. Гончаренко В. В. Кредитна кооперація: принципи фінансово-господарського механізму та проблеми відродження в Україні. *Банківська справа*. 2005. № 2. С. 76–83.
11. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення. Станом на 1 червня 2017 року / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ, 2017. 580 с.